

ЗАЩИТАТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИНТЕРЕСИ – МОДА ИЛИ ДЕМОДЕ?

Теодора Петрова, Финансов мениджмънт, V курс

“В България вече има функционираща пазарна икономика.” С тези думи неотдавна бяха възнаградени неимоверните усилия на страната ни, полагани повече от десет години в мъчителния преход от планова към пазарна икономика. И макар да е пазарна, разбираемо е, че тя не се създава от някаква невидима сила. Именно държавата е тази, която създава нормативно-законовите основи и рамки на пазара и пазарните отношения между икономическите субекти, което на този етап удостоверява провеждането на протекционистична политика в българската икономика и в частност в индустрията и защита на националните интереси.

В българския тълковен речник срещу думата “протекционизъм” (от латински произход) стои следното значение – “държавна търговска политика, която насърчава развитието на националната икономика чрез защита от чужда конкуренция чрез високи вносни мита и др.”

Днес, в 21-ви век, когато всички страни се стремят към изграждането на Общ пазар, като че ли речниковото значение на думата “протекционизъм” отслабва. Факт е, че основно съществуват два вида външнотърговска политика: политика на свободна търговия и политика на протекционизъм. Неоспорим факт също така е, че на съвременния етап на развитие на външната търговия тенденцията е към осъществяване на свободна търговия. Въпреки всички ограничителни мерки по отношение на вноса през последните десетилетия, общият размер на световния внос расте. Затова допринасят, от една страна, международните интеграционни процеси на производството и от друга страна, опитите да се отслаби и дори да се преодолее политиката на ограничения в областта на международната търговия чрез понижаване общата ставка на митата в последните години до 12%, с перспектива да достигне 5% до присъединяването на страната ни към ЕС, сключване на споразумения за намаляване на търговските ограничения, образуване на регионални съюзи и свободни безмитни зони, намаляване или премахване на нетарифните ограничения като квоти, забрани за внос и т.н. В тази връзка международните организации поощряват всячески свободното движение на стоки и капитали. Не без основание се смята, че политиката на свободна търговия води в крайна

сметка до оптимизиране на състоянието на националните икономики и на световното стопанство.

И все пак, у нас протекционизъм за родната индустрия в областта на външната търговия съществува /мита, квоти, плаващи квоти, схеми за подпомагане на местното производство, субсидиране на експорта, държавни поръчки, санитарни изисквания, стандарти, медицински тествания и т.н./, тъй като малко икономически процеси предизвикват такива емоции в обществото както страхът от опасностите за националната индустрия от чуждестранния внос. Показателни са ставките по вноса на т.нар “чувствителни стоки”, които въпреки либерализацията в международната търговия оказват номинална защита за родното производство в размери 40% до 70% мито. Става въпрос за плодове, зеленчуци и продукти от тях, колбаси, захар, шоколад, тестени храни, бира и т.н. Относно износа пък от 01.09.2002 г. Европейският съюз безусловно прилага нулеви мита за всички съществуващи квоти за преработени селскостопански продукти от България, която, от своя страна, намалява, но запазва митата в рамките на квотите за някои чувствителни продукти например захарни изделия без какао. Идеята е, като се увеличат квотите, постепенно да се достигне обема на реална търговия между България и страните-членки на ЕС, за да могат производителите постепенно да се приспособят към условията на конкуренцията и изискванията на Общия пазар.

Като мотиви за ограничителните и насърчителни мерки от страна на държавата могат да се посочат: защита на приоритетни отрасли и дейности, свързани предимно със селското стопанство и изхранване на населението; и с протекции на новосформиращи се промишлени отрасли, които все още са неконкурентноспособни на международния пазар; пренасочване на вътрешното търсене от вносни към собствени стоки с оглед подкрепа на платежния баланс и др. Всъщност за разлика от традиционния протекционизъм, при модерния ще акцентираме върху ролята му - регулираща, допълваща, компенсираща, а понякога и коригираща в името на постигането и поддържането на икономическа и социална сигурност и стабилност на държавата.

Всекиму известно е, че намесата на държавата в икономиката означава разпределение на ресурси и опит да се удържи икономическата власт на страната на тези, които държат политическата. Що се отнася до посланията на сегашните управляващи /без да намесвам политиката/, те акцентират върху активни действия в приватизацията и капиталовия пазар, радикална данъчна реформа,

активно управление на дълга, които със сигурност ще окажат въздействие върху българската индустрия.

И така исторически във всички нации фирмите, синдикатите и браншовите организации никога не са се стеснявали да поискат от политиките защита от чуждестранната конкуренция. В повечето случаи, да не кажем във всички, политиките негодуват от потенциалната вреда, която фирмите могат да понесат от вноса и негодуването резултира в протекционизъм, широко прилаган, бъдещ възхищение и носещ изгода за родната индустрия. Така най-лаконично може да бъде описано едно от направленията на модерния протекционизъм за българската индустрия – лобизмът /група от частни лица, обединени от общ стремеж към оказване на влияние върху законодателните органи на държавата в полза на едно или друго решение/. Конкретни примери са: въведеното преди време защитно мито за внос на амониева селитра, което на практика е в полза на производителите - “Агрополихим” и “Неохим”; защитни мита при вноса на стоманени изделия, които вероятно ще бъдат въведени по искане на Браншовата камара по черна металургия, зад която реално стои металургичният комбинат “Кремиковци”; защитна мярка, която ще се обсъжда по искане на “Химко” е 25% мито за вноса на карбамид. Следователно целта на временната защита на дадено българско производство от по-евтиния внос е то да се реорганизира така, че да стане по-конкурентно, а не просто да се установява монопол на българския производител на местния пазар. Лобиращи действия, но по отношение износа на българско грозде от миналогодишната реколта се наблюдаваха и от страна на Националната лозаро-винарска камара. Исканията на винопроизводителите са за въвеждане на временни експортни такси за гроздето поради засиленото му изкупуване от чуждестранни контрагенти и предположението, че по този начин българската индустрия ще бъде лишена от суровина.

Източник на протекция за българската индустрия е антитръстовото законодателство, за което е характерно негативното отношение към споразумения между големи компании, ограничаващи свободния достъп до пазара, съгласуване на цени и обеми, споразумения за хоризонтални сливания между фирми с еднакъв предмет на дейност и на вертикални сливания между технологично свързани дейности, формиране на конгломерати, нелоялна конкуренция. Необходимо е да се подчертае обаче, че ако сливанията не водят до образуване на голям пазарен дял, ще се насърчават от държавата. Съвременната антитръстова политика толерира

висококонтрираните дейности, ако са експортно ориентирани и е насочена към създаването на добри пазарни условия за малкия и среден бизнес.

Правителствената данъчна политика за намаляване ставката на данък върху печалбата е форма на протекционизъм с цел стимулиране на икономическото развитие чрез увеличаване на средствата за реинвестиране и разширяване на производството. Това е предизвикателство и за индустриалните единици, работещи в “сивата икономика” да бъдат регистрирани в реалния сектор. Освен това се приема нулева данъчна ставка за инвеститорите в общини с безработица над 25%, както и дължимия данък върху печалбата за републиканския бюджет се намалява с 10% от сумата на вноските за учредяване на дружество или за нарастване на дружествения капитал при условие: приходите от вноски в дружествения капитал да бъдат използвани за придобиване или за подобрене, модернизация и реконструкция на дълготрайните активи, както и инвестициите да бъдат направени в административните граници на общините, в които за последните две години преди текущата има безработица 1.5 пъти по-висока от средната за страната за същия период.

Пазарът безспорно е основния индикатор на цените и ценообразуването. Трудно е обаче да се приеме, че е възможно дадена национална икономика да се развива добре без определена държавна политика в областта на цените. Протекционизмът тук се изразява в ролята на държавата да регулира цените на точно определен кръг от стоки и услуги с цел: стимулиране производството на определени стоки и услуги, предотвратяване или ограничаване недостига на вътрешния пазар на определени хранителни стоки или на такива с твърде важно значение за икономиката на страната, предотвратяване на установено монополно положение или ограничена конкуренция. Ценовият протекционизъм за българската индустрия се осъществява с определяне на правила и нормативи за образуване на цените и въвеждане на времева забрана за изменение цените на определени стоки и услуги. В тази насока тук под фиксирани цени се разбира точно определено равнище на цените, което не може да бъде нито намалявано, нито увеличавано, а пределните цени са онези максимално допустими цени, които не могат да бъдат надвишавани от конкретно договорените продажни цени. Списъкът на стоките с пределни цени постоянно се изменя, но основните стоки и услуги, включени в него са посочени в Приложения на Правилника за прилагане Закона за цените.

За постигане на целта си “защита на родната индустрия”, държавата делегира права на ръководени или контролирани в дейността си от нея институции като: министерства, търговско-промишлени палати, специализирани институти и агенции за пазарни проучвания и информационно обслужване, задгранични представителства, банки, застрахователни агенции, които да акцентират в действията си отношение предоставяне на пазарна информация и маркетингови проучвания, консултации и експертни съвети за търговия с различни видове стоки и с различни държави и икономически групировки, оказване на съдействие на фирми при усвояване на нови пазари, предоставяне на консултации по отношение на външнотърговски режими, инвестиционна политика, правни аспекти на външнотърговската дейност, практико-приложни проучвания по проблемите на индустриалната и търговска политика, приватизация в областта на производството и търговията, изследване на търсенето и предлагането на вътрешния и международния пазар, организиране и провеждане на бизнесфоруми, предоставяне на брошури, ценови бюлетини, различни периодични издания, справочници за производители, износители, вносители, търговци, предоставяне на информация за основните положения на Споразумението за асоцииране на България към ЕС.

На фона на общите усилия за насърчаване на ефективно и висококонкурентно производство на родната индустрия е необходимо предприемане на комплекс от модерни протекционистични мерки в различни области и с различен характер като: **създаване на специални индустриални паркове, стимулиране на научноизследователска и внедрителска дейност, въвеждане на чужди технологии и новости, създаване на експортно-производствени комплекси, предоставяне на данъчни облекчения, изграждане на експортен потенциал в секторите, които произвеждат готови изделия, предоставяне на митнически облекчения, на финансови стимули /от рода на отпускане на експортни кредити, застраховане и гарантиране на експортни кредити/, специални стимули за малките и средни индустриални единици, които могат да произвеждат готови изделия с високи качествени параметри.**

В заключение може да се обобщи, че процесите на глобализация все повече поставят на изпитание политиката по защита на националните ни интереси. Що се отнася до актуалността на провежданата политика, модата във всяко едно течение се мени всеки сезон и това което е останало от предходния е вече демоде. Може би

тук в България протекционизмът за българската индустрия е облечен в мерките на няколко предходни сезона, следствие от един труден преход, който в развитието си напред България не може да прескочи просто така. А може би, благодарение на положените усилия и в най-скоро време, благодарение на протекциите от страна на държавата за българската индустрия да се чуе и в космоса, където достигна и звучната българска народна песен.